

027.4
NÓGRÁD

1979 NOV 4

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 75 éve

Ha nyitott szemmel járunk a fővárosban, nem róhatjuk le a szűkös ideig anélkül, hogy az utcákat, hogy szembe ne találjuk magunkat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

(FSZEK) valamely fiókkönyvtárával. Az 1968 óta hivatalosan is országos szociológiai szakkönyvtárként működő központi könyvtárhoz közel 100 kerületi közművelődési könyvtár, valamint önálló gyermekkönyvtári hálózat csatlakozik. Az intézmény az 1914 óta különálló részlegként működő Budapest-gyűjteménnyel együtt napjainkban csaknem félmillió könyvet és bekötött folyóiratot, több százezer apronyomatvatvint kínál az érdeklődőknek, évi költségvetése meghaladja a hatmillió forintot.

SZABÓ ERVIN MERÉSZ VÁLLALKOZÁSA

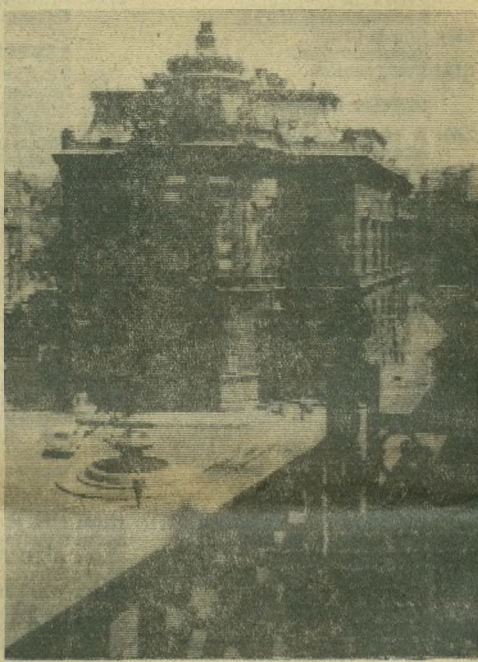
Két intézmény, a statisztikai hivatal és a Budapest fő- és szűkös könyvtárának egyesítése során jött létre a Fővárosi Könyvtár, amelynek kapuit, mindenféle ceremónia nélkül, 1904. október 15-én nyitották meg.

Az ötfőnyű könyvtárosgárdát a szocialista tudós, Szabó Ervin fogta össze, akinek szemléletessége a könyvtár bélyeg-működésére rányomta bélyegét. Elérte, hogy a rábizott gyűjtemény ne csupán szürke hivatali könyvtár legyen. Az állomány teljesség tételére hivatkozva társadalomtudományi anyagokkal bővítette a gyűjteményt. Merész vállalkozás volt ez, hiszen a századforduló táján még a társadalomtudományok hivatalos elismerésért is elkeseredett harcot kellett folytatni. Ezzel a lépéssel Szabó Ervin megalapozta a könyvtár még ma is érvényes profilját. Napjainkban az ő jóvoltából lapozgathatjuk az utópiáista szocialisták közül Babeuf, Saint Simon, Owen, Fourier stb. és a munkásmozgalom őstörténetéből ismert Proudhon és Lasalle műveit. Saját kora eseményeit is figyelemmel kísérte, megszerezte a szocialista irodalom legfrissebb terméseit: Bebel, Rosa Luxemburg, Klara Zetkin műveit.

Bár olyan vádak is érték Szabó Ervint, hogy szocialista pártkönyvtárt csinált a gyűjteményből, ő 1910-ben mégis továbblépett. Felvetette a gondolatát, amelynek segítségével Budapest összes dolgozó rétege, mindenekelőtt a proletariátus könyvéhségét csillapítani lehetne. Ezt a tervét az Angliában és Amerikában bevált public library (népkönyvtár) mintájára kívánta megszervezni.

A PESTI SZENT MÁRK TÉR TERVE

Amikor Szabó Ervin harca nyomán az illetékes hatóságok elfogadták a könyvtár nyilvánossá fejlesztését, az intézmény költségvetését is megtöbbszörözték. Így vásárolhatták meg 1910-ben Szűry Hédás iró, kritikus, esztéta mintegy 3000 kötetes könyvtárát, valamint Ballagi Géza sárospataki jogakadémia professzor 9700 darabot számláló rópiratgyűjteményét. Az Ázsia-kutató Zichy Jenő könyvtárának megvásárlása a későbbiek során nagy felfedezéshez juttatta a könyvtörténészeket. A szintén 3000 kötet legértékesebbjei a régi térképek, útleírások, a földrajzi írók (pl. Plinius, Strabo) régi kiadásai, a gyűjtő ázsiai utazásaival kapcsolatos néprajzi, etnográfiai munkák, no meg két kézirat. Az egyik egy XV. századi, építészeti munkákkal tele olasz kódex, a másik Mária Lujza állítólagos feljegyzéseit tartalmazza.

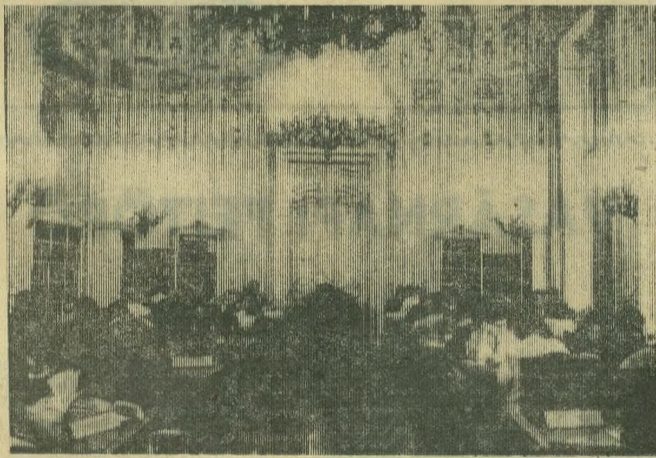

A könyvtár épülete

Az előbbi Zichy-kódex néven vált ismertté. Eredeti szövegét, serényi és építészeti rajzok takarták.

A nagymérvű gyarapodás szaporította a helyiséggondokat. A főváros előjáról könyvtárpalota építését határozták el. Az épület a mai Köztársaság téren állana, a Lajta Béla által készített tervéről így ír a Pesti Hírlap riportere: „A tér a velencei Szent Márk térhez fog hasonlítani. A tetőn virágdíszek közt kerti olvasó működik magasan a város felett”. Ez a ragyogó elképzelés az építészek közötti féltékenység martaléka lett. A kor egyik ismert építész, Qittner Zsigmond indította el a lavinát azzal, hogy e szép park elcsúfítása felett sajnálkozásának nyilvánosan is hangot adott.

A könyvtár végül 1914-ben került új otthonba. „Ideiglenesen” — 17 évig — a mai Ferenczy István utcában fogadhatta olvasóit, s jogos büszkeséggel írhatta a homlokzatra: Városi Nyilvános Könyvtár. Joggal, hiszen ekkor már négy fiókkönyvtára működött a város területén, az ötdikét, az állatkerti mozgókönyvtárat pedig ebben az évben használatba vehették a látogatók.

Az olvasóterem

„A FORRADALOM MELEGÁGYA”

Az első világháború kitörése után a könyvtár nyílt háborúellenességről tett tanúbizonyságot. Könyvgyűjtő osztályt állítottak fel, amely olvasnivalóval látta el a sebesülteket, s 1918. áprilisáig, 1,5 millió könyvet osztott szét a katonák között. Beszerezték a reformista szocialista Jean Jaurès írásait is, akit a hadüzenet elleni tiltakozásért orvul agyonlőttek. A kétféle békeharcot folytató értelmiség művei is gyűltek a rakományokban. Közülük nemzetközi szempontból is ritkaságnak számít a Rosa Luxemburg által indított, már bebörtönzése után megjelent Die Internationale című folyóirat egyetlen megjelent száma.

Joggal írta 1919-ben Dienes László, hogy a Fővárosi Könyvtár „az eljövendő forradalom fő melegágya”. Madzsar József aligazgató egy szakasz „bevagyonirozásra vá-

ró” katona szökését segítette elő. 1918. november 27-én pedig kulturális hírelmes vezetésű találkozó színhelye volt a könyvtár. A rövid életű, a haladó írókat tömörítő Vörösmarty Akadémia itt tartotta előzetes alakuló ülését.

A 133 NAP EREDMÉNYE ÉS, AMI UTÁNA KÖVETKEZETT...

Az 1919-es forradalom győzelme után a Fővárosi Könyvtárt az 1918-ban elhunyt Szabó Ervinről nevezték el. Központját hatalmas társadalomtudományi könyvtárrá kívánták fejleszteni, a fiókok számát pedig negyvenre akarták növelni. De sajnos, csak két fiókkönyvtár megnyitására futotta az időből.

1919. augusztusától a régi munkatársak rendőrkékre juttatásával jobboldali elemek ragadták kezükbe a könyvtár vezetését. 1925-ben elfogadták az új szervezeti szabályzatot, amelynek alapján a könyvtárat a fasiszta nevelés eszközüvé igyekeztek alakítani. Mégis sok, 1919. előtti szocialista tárgyú könyvet kereső baloldali értelmiségi olvasó fordult meg a könyvtárban. Mivel azonban az általuk keresett műveket zárt anyagként kezelték, a kívánságröngybe jegyezték be kéréseiket. Ezt a könyvet a könyvtár átvizsgálta, s ha valamely tiltott mű címe került bele, a politikai rendőrséghez fordultak.

A főváros vezetősége 1926—27-ben törvénytelen, korrupt módszerekkel megvásárolta a Wenckheim grófi család Baross utcai palotáját, a könyvtár központjának ma is ott honul szolgálo épületét. Mindenki tudta, hogy könyvtári célokra ez a palota nem megfelelő. De akkor csak az üzemeltetés volt a fontos, az, hogy az épület a város tulajdonába kerüljön. Az óriási összeget fel nem tudták átalakítás körülményeit nem tanúsítottak nagy buzgalmat a város vezetői. Az építkezés négy évig húzódott.

ÚJ KORSZAK, A LEGJÓBB REMÉNYEK

Szabó Ervinnek a könyvtár fejlődésével kapcsolatos álma csak 1945 után valósulhatott meg. Röviddel a háború befejezése után három villamosmozgókönyvtár szállította a város periferiáira a könyveket. Megkezdték a helyreállítást és az új fiókok kialakít-

tását. Létrehozták az ország első szovjet könyvtárát, amely 1957-ig hézagpótló szerepet töltött be a könyvtári életben. A speciális zenei részleg 1964-ben kezdte meg munkáját.

Az 1946 óta ismét Szabó Ervin nevét viselő intézmény kerületi könyvtárai Budapest egész területén fogadják olvasóikat, akik a kezükbe könyvet adó intézmények múltja iránt is érdeklődőnek. De a polcokon csak dr. Remete László rendkívül precíz, de igen terjedelmes munkáját találhatják meg —, ha ugyan nem előzték meg őket... Talán nem lett volna felesleges „ajándék” egy rövid könyvtártörténetet kiadni a 75. születésnap alkalmából.

De reméljük, ezt a kis hiányszámot az új könyvtáreépítési tervének megvalósulása hamarosan elfeledtetni. Már csak a Kálvin téri és az Örs vezér téri elképzelés között kell választani!

Mátraházi Zsuzsa